

SAĞLIK TURİZMİ VE UYGULANABİLİRLİĞİ

Gülsüm MERT

Tekirdağ Devlet Hastanesi

e-posta: glsmmert@hotmail.com

Özet

Dünya'ya hakim olan kapitalist ekonomik anlayış bu modelin sürekliliğini sağlamak amacıyla yeni ekonomik kazanç araçları üretmektedir. Sağlık Turizmi son yıllarda bu amacı hizmet eden önemli bir kazanç aracı haline gelmiştir. Bu çalışmanın amacı, Dünya'da ve Türkiye'de sağlık turizmi uygulamalarının gelişmişlik düzeyini ortaya koymak ve bu çerçevede Türkiye'de ve Tekirdağ'da sağlık turizminin geliştirilebilme olanaklarını irdelemektir. Çalışmada, sağlık turizminin gelişmesine etki eden alt yapı, teknolojik yenilikler, bilişim teknolojisindeki ilerlemeler, kur farkı, ulaşım maliyetlerinin düşmesi, reklam ve ulusal medikal başarılar gibi faktörler dikkate alındığında Türkiye'nin sağlık turizmi konusunda dünyada önde gelen ülkeler arasında yer alabileceği sonucuna varılmıştır. Trakya bölgesinde yer alan Tekirdağ, nüfus olarak yaşlı olan Batı Avrupa ülkelerine yakın bir coğrafi bölgedir. Bu sebeple sağlık turizminin geliştirilmesi için gerekli yatırımların yapılması önem arz etmektedir. Sağlık turizmine yönelik çalışmalar söz konusu bölgenin coğrafi, sosyal ve ekonomik özelliklerine göre farklılık göstermektedir. Bu sebeple bu konu ile ilgili ayrıntılı bir akademik çalışma için çok daha fazla bir zamana gereksinim duyulmaktadır. Çalışma, gerekli zaman yeterliliğinin olmaması gerekçesi ile Türkiye'de ve Tekirdağ'da sağlık turizminin durumunu tespit etme ve değerlendirme ile sınırlı kalmıştır.

Anahtar Kelimeler: Medikal turizm, Sağlık turizmi, Tekirdağ

HEALTH TOURISM AND IT'S APPLICATION

Abstract

Capitalist economic perception which dominates the world, generates new economic earning tools to provide this model's continuity. In recent years, health tourism has become an important earning tool which serves to this aim. The aim of this study is to put forth the level of development of health tourism's appliances in the world and in Turkey, and in this context to examine the development possibility of health tourism in Turkey and Tekirdağ. When the factors as substructure, technological innovations, progresses in information technology, exchange rate, decline of transportation costs, advertisement and national medical success are taken into consideration, it is drawn a conclusion that Turkey will take part in the leading countries in the world about health tourism. Tekirdağ which is located in Thrace region is a geographical region closed to Western Europe countries that have elderly population. Thus, it is important to make necessary investments for developing health tourism. Studies for health tourism show differences according to geographical, social and economical features of the region in question. Thus, much more time is required to make a detailed academic research about this issue. As there is lack of time, the research is limited with the detection and evaluation of health tourism's case in Turkey and Tekirdağ.

Keywords: Health tourism, Medical tourism, Tekirdağ.

1. Giriş

Ülkelerin sosyo-ekonomik açıdan kalkınmışlık düzeylerinin en önemli göstergelerinden birisi de sağlık hizmetleridir. Sağlık hizmetlerinin temel amacı toplumun ihtiyacı olan sağlık hizmetlerini, müşterinin istediği kalitede, istediği zamanda ve mümkün olan en düşük maliyetle sunmaktır. Ayrıca sağlık sektörü, müşterilerin tatmininin sağlanması bakımından en problemli sektörlerden biri olarak gözükmektedir. Teknolojinin hızla değişmesi, artan maliyetler, hastaların artan şikâyetleri ve iyi bakım

isteğinin yaygınlaşması sağlık hizmetlerinin daha karmaşık bir yapıya bürünmesine neden olmuştur (Kılınç ve Tutar, 2007, s.32)

Sağlık; yalnızca hastalıklı olmama durumu değil, aynı zamanda bedensel, ruhsal ve sosyal yönden tam bir iyilik hali olarak tanımlanmaktadır. WHO'ya göre sağlığın anlamı acısız, ağrısız ve zamansız gelen ölümden özgür olmak ve bunun sonucunda ortaya çıkan fiziksel, mental, sosyal verimlilik ve iyilik açısından optimal noktada bulunmaktır (Mutlu ve Işık, 2012).

Turizm sözcüğünün Latince dönme, hareket etme, dönüp dolaşma anlamlarını karşılayan “tournus” sözcüğünden türediği anlaşılmaktadır. Fransızca’da dönmek anlamına gelen “tourner” ve “tour” kelimeleri halen kullanılmaktadır. “Tour” dairesel bir hareketi, bazı site ve yörelerin ziyaretini, iş ve eğlence amacıyla yapılan yer değiştirme hareketini ifade eder. “Touring” deyimini ise, zevk için yapılan, eğitsel ve kültürel özellik gösteren seyahatler için kullanılır. Turizm ve turistik kelimelerinin anlamını açıklamaya, tanımlamaya çalışırken dikkat edilecek ilk unsur; hareket ve geri dönüş olayıdır (Aydın, 2012, ss.91-96)

“Turist”, “turizm” ve “turistik” kavramları ilk kez İngilizler tarafından kullanılmaya başlanmış, hatta turizm kelimesi, turist kelimesinden sonra 1800’lerde ortaya çıkmıştır. Ancak bu deyimler, ana dilimize, Fransızca’dan gelip yerleşmiştir. Türkçede seyyah kelimesi turisti, seyahat kelimesi de turizmi karşılamaktadır(Zengingönül ve ark, 2012, s.3).

Turizm kavramı, kazanç sağlama amacına yönelik olmamak ve sürekli yerleşmemek kaydıyla yabancıların bir yere seyahatleri ve orada konaklamaları sonucunda ortaya çıkan olayların ve ilişkilerin tümünü tanımlamaktadır (Zengingönül ve ark, 2012, s.3). Yenedünya düzeninde her ülke konumunu yeniden değerlendirmektedir. Makro ekonomide yapılan düzenlemelerin yanı sıra sektörel yeniden yapılanmaları da dikkatle izlememiz gerekmektedir. Bu büyümeye paralel olarak da turizm olgusu hızla dönüşerek yeni turistik olguların ortaya çıktığı bir süreç haline gelmektedir (Aksu ve Aktuğ,2011,s.4). Sağlık hizmetleri, ülke ekonomilerinin önemli bir parçası olup, büyük bir hizmet endüstrisi olarak karşımıza çıkmaktadır (Dünya’da ve Türkiye’de Sağlık Turizmi 2010 Durum Tespit Raporu ve Çözüm Önerileri, s. 4).

Turizm sektöründe en yüksek katma değer yaratan sağlık turizmi, ülkeye sadece turizm geliri sağlamamakta, ayrıca sağlık hizmeti sunan kuruluşları ile sağlık eğitimi veren tıp fakültelerinin standartlarının yükselmesi ve uluslararası kabul görmesine de önemli katkılar sağlamaktadır. Sağlık turizmi, genel olarak cerrahi veya özel uzmanlık gerektiren diğer tıbbi müdahaleleri içeren uygulamalara ihtiyaç gösteren hastalara ‘ maliyet etkin’ özel tıbbi bakım verilmesi maksadıyla turizm endüstrisi ile işbirliği yapılmasıdır. Sağlık turizminde ana fikir, günlük rutinden uzaklaşarak rahat ve değişik bir ortamda tedavi görmek veya sağlığı destekleyici hizmetler almaktır (Türkiye’de Medikal Turizm değerlendirme Raporu, 2012, s.5).

Ülkemizde, sağlık hizmetlerinin verimli ve kaliteli bir şekilde yapılabilmesine ilişkin planlama çalışmaları, son yıllarda üzerinde en fazla tartışılan konulardan birisi haline gelmiştir. Sağlık hizmeti veren üretim birimlerinin en büyük alt sistemleri hastanelerdir. Dolayısıyla söz konusu hizmet üretiminin büyük bir bölümünü üstlenmiş olması sebebiyle hastanelerin çağdaş işletmecilik anlayışına göre yönetilmeleri gerekmektedir (Kılınç ve Tutar, s.31).

2. Sağlık Turizmi

Sağlık Turizmi, kısaca tedavi amacı ile yapılan seyahatlerdir. Başka bir ifadeyle, sağlık turizmi, fizik tedavi ve rehabilitasyon gereksinimin olanlarla birlikte uluslar arası hasta potansiyelini kullanarak sağlık kuruluşlarının büyümesine olanak sağlayan turizm türüdür. (Dünya’da ve Türkiye’de Sağlık Turizmi 2010 Durum Tespit Raporu ve Çözüm Önerileri, s. 52.)Sağlık turizmi, bir ucu doğal kaynaklara, diğer ucu beşeri ve mali kaynaklara dayanan önemli bir turizm koludur. Türkiye’de sağlık turizminin gelişmesi ve genel turizmin gelişmesine yapacağı katkılar bu kaynakların planlanmasına bağlıdır (Özkurt, 2007, s.121).

Sağlık ekonomisi; sağlık konularına ekonominin uygulandığı bir alt disiplin olarak tanımlanır. Özellikle sağlık yöneticileri ve hastane işletmecileri de bu bilim dalı ile uğraşmak zorundadır. Sağlık hizmetlerine tahsis edilen bütün kaynaklar sağlık profesyonellerinin kaderini çizdiğine göre, az veya çok bütün sağlık profesyonelleri bu kaderin tezahür edişiyle ilgilenmek durumundadır (Mutlu ve Işık, s.16).

2.1 Sağlık Turizmi Hangi İhtiyaçtan Kaynaklanmıştır?

Dünya nüfusunun artması, yaşam kalitesinin yükselmesi, çeşitli ülkelerde sağlık maliyetlerinin artması sebebiyle, tedavilerin daha kaliteli ve ekonomik ve kaliteli iş yapan ülkeler ortaya çıkmış ve sağlık turizmi sektörünün oluşmasına neden olmuştur. Dünya yaşının ve yaşlı nüfusunun artması da sektörü tetiklemiştir. Bunun sebepleri olarak; uzun süren hasta bekleme listelerinden kurtulmak, daha kaliteli ve daha kısa zamanda hizmet almak, yüksek sağlık teknolojilerine ulaşmak, sağlık hizmeti maliyetini düşürmek, kronik hastaların ve yaşlıların veya engellilerin başka ortamlara gitme ve tedavi olma isteklerinin oluşmaması, uyuşturucu ve farklı bağımlılıkları olan kişilerin farklı veya daha uygun ortamlarda olma istekleri, tedavi olmanın yanı sıra gezme ve kültür ziyaretlerinde bulunma isteği, kişinin hayata tutunma ve yaşam isteği gösterilebilir (Dünya'da ve Türkiye'de Sağlık Turizmi 2010 Durum Tespit Raporu ve Çözüm Önerileri, s,12.)

2.2 Sağlık Turizmi Açısından Turist Sınıflandırılması

- *Yalnızca turist:* Ziyaret ettikleri ülkede herhangi bir tıp hizmetinden yararlanmayan turistler ya da ziyaretçilerdir.
- *Tatilde tedavi edilen turist:* Seyahati sırasındaki rahatsızlanma ya da kaza nedeni ile tıp hizmeti ve tedavi alan turistlerdir.
- *Tatil ve tedavi amaçlı turistler:* Bu turistler ziyaret ettikleri ülke ya da bölgeye tam anlamı ile tıbbi nedenlerle gitmezler. Ancak ziyaret ettikleri bölgede bazı rahatsızlıkları için tedavi olanakları olması tercih nedenidir. Diğer bir deyimle tatilde tedavi amaçlı turistlerdir.
- *Tatil yapan hastalar:* Bu ziyaretçiler esasen bir bölgeye tedavi amaçlı giderler, ancak iyileştikten sonra, ya da tedavi sonrası gittikleri bölgede tatil de yapan ziyaretçilerdir.
- *Yalnızca hastalar:* Bu gruptaki medikal turistlerin bir bölgeye gidiş amaçları yalnızca o bölgede tedavi olmak ya da operasyon geçirmektir. Tatil gibi bir amaçları yoktur (İÇÖZ, s.2261).

Yukarda belirtilen medikal turist pazarı müşteri gruplarından doğal olarak birinci gruptakiler klasik ziyaretçi kategorisinde yer almaktadır ve medikal turizm hizmet sunucularını doğrudan ilgilendirmemektedir. Diğer kategori ziyaretçiler içerisinde ise en önemli müşteri kategorisi kuşkusuz en sondakiler olup, geriye doğru sağlık turizmi talep özelliği azalan kişilerden oluşmaktadır. Kuşkusuz her grup için sunulacak hizmet türü ve pazar stratejileri farklı olacaktır (İÇÖZ,s.2261). Klasik kitlesel turizmin en önemli ekonomik boyutu da harcama düzeyinin düşük olmasıdır. Oysaki, özel pazar dilimlerine hitap eden turizm türlerinin bireysel harcama düzeyleri çok yüksektir çünkü bu turizm türlerine varlıklı ve harcama potansiyeli kesimler daha fazla katılmaktadır. Bunlardan en önemlisi de sağlık turizmi ve medikal (tıbbi) turizmdir (İÇÖZ,s.2258).

2.3 Sağlık Turizminin Sınıflandırılması

Günümüzde turizm türleri amaca, talebe ve insanların zevk ve hobilerine göre çok çeşitlilik göstererek değişken alanlardaki yeniliklerle giderek zenginleşirken, sağlık turizmi de zinde kalmayı bir yaşam biçimi haline getirmiş, ruh ve beden güzelliğine önem veren çağdaş insanlara da hizmet vermeye başlamıştır (Aydın, s.93).

2.3.1 Medikal Turizm (Tıp Turizmi)

Medikal turizm yeni bir kavram değildir. İlk olarak Kanadalılar ve Avrupalılar, ülkelerindeki uzun bekleme süreleri nedeniyle, yıllar boyunca medikal tedavi almak için yurtdışına çeşitli seyahatler gerçekleştirmişlerdir. Dünyanın sayılı zenginleri de, yaygın olarak Amerika'daki Johns Hopkins, Mayo Clinic, Cleveland Clinic ve MD Anderson gibi tanınmış hastaneleri seyahat etmektedirler. Şimdilerde ise Amerikan vatandaşları, en yüksek kalitede tedaviyi daha ekonomik düzeyde ve gizlilik içinde alabilmek için dünyanın çeşitli ülkelerini tercih etmektedirler.

Medikal Terapiler ise (Türkiye'nin Sağlık Turizmi Potansiyeli, 2011, S.6);

- İleri tedaviler (Kardiyovasküler Cerrahi, Radyoterapi, cyberknifevb)
- Transplantasyon
- İnfertilite(Tüp bebek, İVF uygulamaları)
- Estetik Cerrahi

- Göz, diş, diyaliz tedavileri vb.

2.3.2 Termal Turizm ve SPA-Wellnes

- Kaplıca tedavileri
- Talosoterapiler(deniz suyunda tedavi)
- Hidroterapi(su ile tedavi)
- Balneoterapi(kaplıca suyunda tedavi)
- Peloidoterapi(çamur tedavisi)
- Klimaterapi(iklim tedavisi) (Türkiye'nin Sağlık Turizmi Potansiyeli, 2011, S.7).

2.3.3 Yaşlı ve Engelli Turizmi

- İleri yaş turizmi (gezi turları, meşguliyet terapileri)
- Yaşlı bakımı hizmetleri (bakım evlerinde veya rehabilitasyon hizmetleri)
- Klinik otelde rehabilitasyon hizmetleri
- Engelliler için özel bakım ve gezi turları (Türkiye'nin Sağlık Turizmi Potansiyeli, 2011, S.8)

3. Dünyada Sağlık Turizmi

Dünya Sağlık Örgütü'nün "İkibinli Yıllarda Herkese Sağlık" prensibiyle sağlık turizmi, önemli bir ekonomik alan, bazı ülkelerin ekonomisine ciddi katkı sağlayan bir sektör haline gelmiştir. Dünyada son yıllarda büyük gelişme kaydeden ve yıllık cirosu 100 milyar \$'a ulaşan bir sektördür. Bunun 40 milyar doları sadece tıp turizminden elde edilmektedir. Türkiye'nin ise bu pazardaki payı %1 civarındadır. Türkiye'de 2010 yılında medikal turizm pazarının büyüklüğü 850 Milyon ABD Doları olarak tahmin edilmekte olup, bu rakamın önümüzdeki 5 yıl içerisinde 1 Milyar ABD Dolarına çıkarılması hedeflenmektedir (Türkiye sağlık sektörü raporu, 2012).

Sağlık turizminin temel amacı; insanlığın daha iyi sağlık hizmeti alması ve sağlıklı yaşam süresi ve sağlığa erişebilirliği kolaylaştırılmış olmasıdır. Özellikle, Uzakdoğu (Malezya, Singapur, Tayland, Hindistan), Ortadoğu (Dubai, Ürdün, İsrail, Mısır), Doğu Avrupa (Türkiye, Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti), Batı Avrupa (Almanya, Avusturya, Belçika), Güney Afrika, Kuzey

Amerika, Brezilya, Güney Kore ve Çin bu sektörde öne çıkmaktadır (Çukurova Kalkınma Ajansı Sağlık Turizmi Kümelenme Çalışması, 2012, s. 11.).

4. Türkiye’de Sağlık Turizmi

Ekonomi Bakanlığınca 2012 yılında en çok gelir getirici ve desteklenecek 4 alanı şu şekilde işaret etmektedir; Sağlık Turizmi, Bilişim/Yazılım, Dizi Film/Sinema ve Eğitim. Yine 4 saatlik uçuş mesafesinde 56 ülke ve 1,5 milyarlık nüfus ve 31,5 milyon turist potansiyeli vardır (2012/4 Sayılı Döviz Kazandırıcı Hizmetlerin Ticaretinin Desteklenmesi Hakkındaki Tebliğ). Sağlık turizmi alanında Türkiye, özellikle geçtiğimiz 20 yıllık sürede önemli gelişmelere imza atmış dünyanın sağlık turizmi alanındaki en başarılı ülkeleri ile rekabet etmeye başlamıştır. Amerika’nın güvenilir medikal turizm şirketlerinden MedRetreat, 2010 yılında hem egzotik yerler hem de kaliteli tıp hizmeti alınabilecek yerleri Hindistan, Tayland, Malezya, Brezilya, Arjantin, Türkiye, Kuzey Afrika olarak belirtmiştir. Bu ülkelerin seçimindeki en önemli faktörler uluslararası medikal turizm sektörü içerisinde en kurumsal, en deneyimli ve yüksek kalitede hizmet sağlayıcıları olarak gösterilmeleridir (Çukurova Kalkınma Ajansı Sağlık Turizmi Kümelenme Çalışması, 2012, s. 12.). Söz konusu bu hizmetlerin organize edilmesi, sunumu ve yapısı her ülkenin sahip olduğu politik yapı, demografik özellikler, gelişmişlik düzeyi, nüfus artış hızı ve bilişimi, doğum oranları ve ortalama hayat beklentileri gibi faktörlerden etkilenmekte, dolayısıyla bu unsurlar finansman yöntemlerini şekillendirmektedir (Aktan ve Işık, 2006).

Yüksek oranda döviz girdisi sağlamasının da etkisiyle 2010 yılında turizm gelirlerinin ülke dış ticaret açığını kapatma oranı %34,4’tür. Bahsi geçen bu rakamlar ülke ekonomisi için azımsanmayacak düzeydedir ve turizmin Türkiye için önemini vurgulamaktadır. GSYİH ve ihracattaki payının yanında sektörün önemini vurgulayan bir diğer nokta da istihdamdır. Turizm alanında çalışanların Türkiye istihdamındaki payı 2010 yılında %5,21 olarak belirlenmiştir. Sanayideki dışa bağımlılık(ithalat ihtiyacı) oranlarına kıyasla turizm yatırımlarında ihtiyaç duyulan teçhizatta dışa bağımlılık oranı oldukça düşük olup %10’un altında kalmaktadır (Aksu ve Aktuğ,s.4).

1960’lı yıllarda sağlık sektöründe özel sektör yatırımı %15 civarında iken bu oran istikrarlı ve keskin bir şekilde artmaya devam etmiş ve bugün sağlık yatırımlarının neredeyse %75’i özel sektör

tarafından yapılı hale gelmiştir. Bugün Türkiye’de uluslararası hastane akreditasyonu alanında dünyada kullanılmakta olan 5 adet sistemden en önemlisi olarak görülen Joint Commission International (JCI) akreditasyonuna sahip toplam 47 sağlık kuruluşu bulunmaktadır (Joint Commission). Bu rakam, dünya ölçeğinde görülen en yüksek rakam olup, dünyadaki akredite hastanelerin yaklaşık olarak %10’una karşılık gelmektedir (Zengingönül ve ark, s.8). Başlı başına bu oran, Türkiye’nin gelişim çizgisinde sağlık turizmi alanında kat ettiği mesafeyi göstermektedir. Türkiye ile kıyaslandığında; Hindistan 16, Tayland 11, Singapur 16, Brezilya 23, Suudi Arabistan 33 akrediteli hastaneye sahiptir. Türkiye’de iller bazında bir sınıflama yapıldığında ise JCI akrediteli hastanelerin yaklaşık yarısının İstanbul’da olduğu görülmektedir (Zengingönül ve ark, s.17).

Türkiye’ye son yıllarda gelen yabancı hasta sayısı 100 binin üzerinde olup sağlık için gelen turistin normal turiste göre yaklaşık 5 kat daha fazla harcama yaptığı tespit edilmiştir. Türkiye’ye gelen bir hastanın, seyahat ve hastane dışı masrafları hariç, sadece tıbbi müdahale için 3.500 ile 35.000 dolar arasında harcama yaptığı bilinmektedir. Kimi zaman bu rakam çok daha yukarılara çıkabilmektedir. Tedavi dışındaki konaklama, ulaşım, refakatçi gibi diğer masraflar da düşünülürse, ülkemize ciddi rakamlarda turizm girdisi olduğu açıkça görülmektedir. Ayrıca, ödenen dolaylı ve dolaysız vergiler de göz önüne alınınca, sağlık turizminin ekonomik anlamda ne denli önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Hizmete olan talep artışı ve bu bağlamda sektörde yapılan iyileştirme ve geliştirme çalışmaları da, bir yan fayda olarak, Türk halkının daha iyi bir sağlık hizmetine kavuşmasına da vesile olmuştur (Vardan, 2012, s.5).

Türkiye’yi sağlık turizminde öne çıkaran bazı özellikler bulunmaktadır. Türkiye, sağlık turizminde uygun fiyatlar sunan ülkelerden bir tanesidir. Tedavilerde Türkiye’nin sağladığı fiyat avantajı zaman zaman yüzde 70'lere varmaktadır. 60'dan fazla ülkeye vizesiz ulaşım imkanı bulunmaktadır. Türkiye en çok tüp bebek tedavisi yapılan 4 ülkeden biridir. Türkiye'ye en çok hasta gönderen ülkeler Almanya, Hollanda, Avusturya, Irak, Suriye, Sudan, Türk Cumhuriyetleri, Ortadoğu ve Belçika'dır. Yabancı hastaların Türkiye, bulunduğu coğrafik konumu iklim, kültür, siyasi ve ekonomik istikrar özellikle de sağlıkta dönüşüm programı sonrasında gelişen sağlık hizmetlerinin kaliteli ve ekonomik sunumuyla çok büyük bir avantaja sahiptir (Çukurova Kalkınma Ajansı Sağlık

Turizmi Kümelenme Çalışması, 2012, s. 21). Üniversiteler, hastaneler ve sağlık kuruluşları, sigorta şirketleri, seyahat acenteleri, sivil toplum kuruluşları, turizm ve konaklama tesisleri ve diğer kamu kurumları arasındaki işbirliğinin güçlendirilmesi ile oluşturulacak olan ortak hareket ve yapıcı rekabet gücü ile sağlık turizminin pazar payının artırılması hedeflenmektedir. (Çukurova Kalkınma Ajansı Sağlık Turizmi Kümelenme Çalışması, 2012, s. 24).

Hedef Ülkelerdeki Hastanelerin Daha Az Maliyetli Olmasının Bazı Nedenleri arasında; işçi maliyetinin az olması, gayrimenkul fiyatlarının düşük olması, yapı maliyetlerinin düşük olması, döviz kurlarının uygun olması, vergilerin düşük olması, medikal turizm hastaları için alacak toplama durumlarının olmaması (hastaneden taburcu olmadan önce yapılması gereken nakit/kredi kartı ödemeleri), acil tedavilerde istismara yönelik tedavi giderlerinin oluşturulmaması, yönetsel dokümanların az olması, daha az bürokratik işlem, daha ucuz medikal araç-gereç/cihaz/ilaçlar sayılabilir (İbiş, 2012, s.14).

5. Tekirdağ'da Sağlık Turizmi

Trakya Bölgesi, Türkiye'nin Avrupa kıtası üzerindeki topraklarının büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu özelliği ile Bölge, Türkiye'nin Avrupa'ya açılan kapısı konumunda olup, Avrupa ile geliştirilecek sosyo-ekonomik ilişki ve etkileşimler için uygun bir zemin sunmaktadır. Edirne ve Kırklareli illeri sağlık altyapısına ilişkin veriler açısından Türkiye ortalamalarının üzerinde değerlere sahipken, Tekirdağ ilinin sağlık altyapısının iyileştirilmesine yönelik adımlara ihtiyaç olduğu görülmektedir (TKA, 2010-2013, s.7). Ülkemizde, sağlık personeli istihdamında en büyük paya Sağlık Bakanlığı sahiptir. İnsan gücü alanındaki en önemli sorun ise, sağlık personeli insan gücünün bölgeler, kurumlar ve hizmet alanlarında dengesiz dağılmış olmasıdır (Aktan, 2006, s.9).

Bölge illeri içinde sanayi üretiminin daha yoğun olduğu Tekirdağ ilinin yarattığı milli gelirin Edirne ve Kırklareli'ne göre daha fazla olduğu ve göreceli olarak daha hızlı büyüme eğilimine sahip olduğu şekilde görülmektedir (TKA, s.23). 2010 Yılı yapılan Kamu Yatırımlarına bakıldığında: 55.442.405 TL tutarında 8 adet yatırım sağlık alanında yapılmaktadır. 107.112.845TL tutarında 30 adet eğitim yatırımı yapılmaktadır (TKA, s.55). Tekirdağ ili genel gelişmişlik sıralamasında daha üst sıralarda yer alırken, sağlık sektörü gelişmişlik sıralamasında alt sıralarda yer alan başlıca iller

arasındadır. Sanayi alanındaki gelişmişliğine rağmen Tekirdağ'ın sağlık alanında hâlihazırda yatırıma ihtiyacı olduğu görülmektedir (TKA, s.73).

Bölge aynı zamanda, Hazar ve Ortadoğu doğalgazının Türkiye üzerinden geçerek; Bulgaristan, Romanya, Macaristan ve Avusturya'ya ulaşmasını sağlayacak Nabucco Doğalgaz Boru Hattının geçiş güzergâhı üzerinde bulunmaktadır (TKA,s.99).

5.1 Tekirdağ'da Marka Değeri Yaratabilecek Faktörler

Global dünyada bir malı pazarlamak ve daha geniş bir kitleye yaymak amacıyla markalar kullanılmaktadır. Marka, ürünü daha akılda kalıcı, gösterişli ve özel kılar. Bir kentin markalaşması, o kentin bir ürün olarak piyasaya sunulmasıdır. Kenti diğer kentlerden ayıran farklı dinamiklerinin ortaya konulmasıyla olur. Tarih, kültür, ticaret, turizm yatırımları, doğal çevre ve mimarlık gibi değerler kentin kalitesini artırır (Altay, Doğan ve Adiloğlu, 2010, s.147).

Tekirdağ, ekonomik envanteri incelendiğinde; verimli toprakları ile sanayisine hammadde katkısı, doğal kaynaklar yüksek kömür rezervi, gaz ve yer altı rezervi, pazar ve finans merkezi İstanbul'a yakınlığı, ulaşım açısından faal havalimanı deniz limanlarının sanayi bölgelerine ve Avrupa'ya bağlayan demiryolu, otoban ve duble yolları ile cazibesini sürdürmektedir (Altay, Doğan ve Adiloğlu, 2010, s.153). Türkiye genelinde kilometrekareye düşen bölünmüş yol ve otoyol uzunluğu bakımından iller arası bir sıralama yapıldığında sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında ülke genelinde, Tekirdağ'ın 7. Edirne'nin 16. ve Kırklareli'nin de 29. yer alır (TKA, s.86).

Tekirdağ sanayi envanteri incelendiğinde; tekstil, deri, gıda, makine-metal, tarım aletleri, enerji sektörleri başta olmak üzere sektörlerde üretim yapılırken demir, şarap, ayçiçeği yağı, makine yedek parçası gibi sektörlerde de ithalat ve ihracat da yapılmaktadır (Altay, Doğan ve Adiloğlu, 2010, s.154).

Tekirdağ kültürel envanteri incelendiğinde; yöresel yemekleri, el dokumaları, anıtlar çeşmeleri mesire yerleri, geleneksel kutlamaları, doğum, sünnet düğünü, ninniler, türküler Altay, Doğan ve Adiloğlu, 2010, s.154).

Tekirdağ eğitim envanteri incelendiğinde; 2000’li yıllara gelindiğinde okuma yazma oranının %90 lar üzerine çıkması ve 2006 yılında Namık Kemal Üniversitesinin kurulması ilede eğitim faaliyetleri daha da hızlanmıştır (Altay, Doğan ve Adiloğlu, 2010, s.155).

Tekirdağ turizm envanteri incelendiğinde; Bisanthe, Perinthos, Heraion Teichos, Ganos, Toronte, Apri, Barbaros (banados), Misinli, Beşiktepe, Güneşli, Hora Feneri gibi antik yerleşim yerleri Rüstem Paşa Külliyesi, Arkeoloji Ve Etnografya Müzesi, Rakoczi Müzesi, Namık Kemal Evi sayılabilir (Altay, Doğan ve Adiloğlu, 2010, s.155). Kent sahip olduğu kıyı şeridi ile deniz, dalış, yelkenli ve yamaç paraşütü, dağ yürüyüşü konusunda turizm sektörüne fırsatlar sunmaktadır (TKA,s.109). Bölgede, Tekirdağ Kiraz Festivali, Şarköy Bağbozumu Şenlikleri, Tarihi Kırkpınar Güreşleri, Kırklareli Karagöz Kültür ve Kakava Şenlikleri, öne çıkan özgün kültürel etkinlik ve faaliyetlerdir (TKA, s.21).

6. Sağlık Turizminin Özellikleri

Doğrudan insan sağlığını öncelemesinden dolayı, sağlık turizmi, hem genel turizmin ve hem de tıp ve iktisat gibi bilimlerin birçok araç ve bileşeni ile karşılıklı temas halindedir. Bu, aslında sağlık turizminin daha da gelişmesini sağlayacak bir durum demektir. Ayrıca, bu etkileşimin boyutlarına bağlı olarak, bu turizm sektörü mikro ve makro iktisadi açıdan sınıflandırılabilir çeşitli özellikler kazanmıştır (Özkurt, s.127).

6.1 Mikro İktisadi Özellikleri

Sağlık turizmi bir piyasadır ve liberal iktisadın ilkeleriyle çalışmaya daha eğilimlidir. Güçlü bir arz ve talebin konusudur. Sağlığına gerekli özen ve önemi gösteren bireyler bu alanda ciddi bir talep potansiyelini oluşturmaktadır. Bu durum arz cephesine de ne kadar yatırım ve üretim yapacağı yönünde gerekli sinyali vermektedir (Özkurt, s.127). Sağlık turizmi piyasasına sunulan ürün ve hizmetler piyasa fiyatlara karşı kırılğan olduğu için arz ve talebi esnektir (Özkurt, s.127).

Sağlık turizmi piyasası, Türkiye’de oligopolistik bir yapıdan tam rekabetçi bir yapıya doğru bir gelişim çizgisindedir. Çünkü bu piyasada hizmet veren çok sayıda işletme ve bu piyasadan hizmet satın alan çok sayıda müşteri yer almaya başlamıştır (Özkurt, s.127).

Sağlık turizmi, başka turizm çeşitleriyle karşılaştırılsa da onlarla yer değiştiremez; o nedenle ikamesi yoktur. Sağlık turizmi sanayisinin anahtarı, onun maliyet etkisi ile turizmin tüm çekiciliklerinin bir bireşimidir ki, bu zaten temel bir pazarlama unsurudur. Sağlık turizminin gelişmesinde düşük fiyat politikası oldukça etkilidir (Özkurt, s.127).

6.2 Makro İktisadi Özellikleri

Sağlık turizmi sektörü, hizmetler sektörü ana başlığı altında toplanan pek çok alt sektörü (madencilik, otelcilik, lokantacılık, vb) beslerken, onlar tarafından da beslenmektedir. Dolayısıyla sektörel faaliyet alanları çeşitlenmekte ve genişlemektedir (Özkurt, s.127). Sağlık turizminin yaygınlaşması, büyük ölçüde çevre temizliğine ilişkin bilinç ve çabaların arttırılmasına ve ayrıca yeni şifalı su yörelerinin keşfedilmesine ve oralarda yeni termal tesislerin kurulmasına bağlıdır(Özkurt, s.128).

Sağlık turizmine yönelik yapılan yatırımlar genellikle kamusal güvencelere ve özel sektör girişimlerine dayanmaktadır (Özkurt, s.128).Bütün bunların sonucu olarak, sağlık turizmi yaratacağı katma değerler ve GSMH'ye yapacağı katkılar ölçüsünde büyüyen bir sektör niteliğinde olacaktır (Özkurt, s.128).

6.3 Sağlık Turizminin İşlevleri

Sağlık turizmi, tıbbi olarak başlatılmış bir tedavinin bir parçası ya da mevcut sağlıklı durumu korumaya yardım eden bir “ürün” bağlamında değerlendirilmelidir (Özkurt, s.128). Sağlık turizmi için yapılacak harcamalar, harcamayı yapan birey ve ailelere ve dolayısıyla topluma “sağlıklı ve verimli bir gelecek” olarak geri döner. Bu yüzden bu sektörü geri dönüşümü en kazançlı “yatırım alanı” saymak gerekir (Özkurt, s.128). Sağlık turizminin önemli bir işlevi de ulusal turizm politikasına hizmet etmesidir. Genel anlamda turizm politikası, tüm turizm sektörleri gibi sağlık turizminin de geliştirilmesi ve ulusal kalkınmaya katkılar sağlaması amacı doğrultusunda devlet tarafından yürütülür. Bu politikanın tarafları olarak devlet, özel sektör ve toplum şeklinde üç temel aktör vardır: Devlet sektörel ve ulusal kalkınma planları ile bütçe yapar, kamu harcamaları, vergiler ve teşvikler yoluyla turizm şirketlerini ve tüketicilerini yönlendirir (Kılınç ve Tutar, s.40).

Tablo: 1 Sağlık Hizmetlerinde Maliyet Analizi

Olası Ölçütler:	Maliyet Analizi:M1, M1+M2
M: Maliyetlerle İlgili	Maliyet - Kazanç Analizi: $(K1+K2) - (M1+M2)$,
K: Ekonomik Kazançla İlgili	$(K1+K2) / (M1+M2)$
Y: Sağlık Etkileri İle İlgili	Maliyet - Etkinlik Analizi:
E: Yarar Birimleri İle İlgili	$(M1+M2) / E$, $(M1-K1) / E$,
M1: Doğrudan Maliyetle K1: Doğrudan Kazanç	$[(M1+M2)-(K1-K2)] / E$
M2: Dolaylı Maliyetler K2: Dolaylı Kazanç	Maliyet - Yarar Analizi:
M3: Ölçülemeyen Maliyetler	$(M1+M2) / Y$, $(M1-K1) / Y$,
K3: Ölçülemeyen Kazanç	$[(M1+M2)-(K1-K2)] / Y$

Kaynak: Kılınç ve Tutar, s. 40; Karababa, 2005, Sağlıkın Maliyeti, Ege Üniversitesi, Tıp Fakültesi,

Halk Sağlığı ABD, www.thoraks.org.t/sub/sigarasiz/Maliyet_A_Karababa.ppt.

Tablo:2 Sağlık Ekonomisinde Maliyet ve Kazanım Ölçümü

Analiz	(İngilizce)	Maliyet Ölçümü	Kazanım Ölçümü	Kazanım Ölçütü	Özellik	Örnek
Maliyet analizi	Cost Analysis	Para	-	-	Salt Maliyet	Kızamık bağışıklaması maliyeti
Maliyet Düşürme Analizi	Cost Minimization Analysis	Para	Eşit Sonuçlar	-	İki seçeneğin kıyaslanması	fitik ameliyatında evde bakım/ hastanede yatma kıyaslaması
Maliyet Etkinlik Analizi	Cost Effectiveness Analysis	Para	Etkinlik Ölçümü	doğal birimler (kazanılan yaşam yılı, kan basıncında düşme)	aynı sonucun farklı düzeyde oluştuğunun belirlenmesi	diyaliz/böbrek transplantasyonunda kazanılan yaşam yılı kıyaslaması
Maliyet Yarar Analizi	Cost Benefit Analysis	Para	Parasal	Para	etkinliğin parasal ifadesi	Hipertansiyonun önlenmesiyle durdurulan ölümlerin, influenza aşılmasıyla durdurulan işgücü kaybıyla kıyaslanması
Maliyet Kullanım Analizi	Cost Utility Analysis	Para	Değersel	Kazanılan yaşam kalitesi (kazanılan sağlıklı gün, kaliteye standardize yaşam yılı)	etkinliğin değersel (kalite) ifadesi	İki ayrı yenidoğan bakımında kazanılan yaşam kalitesinin kıyaslanması

Kaynak: KALKAN, O. (2004), Sağlık Ekonomisi Araştırmaları, Halk Sağlık Uzmanı,

<http://www.bsm.gov.tr/makale/20014.asp?sayi=20014> (Giriş Tarihi:15.06.2013)

Tablo:3 Sağlık Hizmetlerinin Ekonomik Değerlendirilmesinin Çeşitli Özellikleri

İki veya daha fazla seçenek karşılaştırılıyor mu?

	<i>Seçeneklerin hem maliyet hem de sonuçları değerlendiriliyor mu ?</i>		
	HAYIR		EVET
	Sadece Sonuçlar	Sadece Maliyetler	
	1 - 3 <u>Kısmi Değerlendirme</u>		
HAYIR	1A	1B	2 Kısmi Değerlendirme
	Çıktı tanımlama	Maliyet tanımlama	Maliyet - sonuç tanımlama
EVET	3A Etkililik*veya Laboratuvar** Etkililiği Değerlendirmesi	3B Maliyet Analizi	Tam Ekonomik Değerlendirme Maliyet - Düşürme Analizi Maliyet - Etkililik Analizi Maliyet - Yararlanım Analizi Maliyet - Fayda Analizi

Kaynak: Kılınç ve Tutar, s.40.

6.4 Maliyet Yararlanım Analizi (MYA) - (Cost Utility Analysis)

Yararlanım, belli bir sağlık düzeyinin (veya sağlık düzeyinin yükseltilmesinin) değeri (*value - worth*) olarak tanımlanabilir ve bireyin veya toplumun tercihleriyle ölçülür. Bunu şu örnekle daha iyi açıklamak mümkündür. Aralarında hiç bir farklılık bulunmayan tek yumurta ikizlerinden biri ressam diğeri tercümandır. Sağ kollarını kırdıklarında her ikisinin bu yeni sağlık durumundan etkilenimleri ve

bunun tedavisinden yararlanım düzeyleri (yani tedaviyle yaşam kalitelerindeki artış düzeyi) farklı olacaktır.

MYA'de seçeneklerin maliyetleri ile sonuçların kişilerin kazandıkları kaliteli yaşam süreleri (örneğin kalite eklenmiş yaşam süresi - *quality adjusted life-years* -*QALY* veya sakatlık eklenmiş yaşam süresi - *disability adjusted life-years* - *DALY*) karşılaştırılır. Bir çok ekonomi analisti sonuçların parasal terimler yerine (MFA'de olduğu gibi) bu tür yaşam kalitesi ile değerlendirilmesini tercih etmektedirler. MYA'de elde edilen sonuçlar "sağlıklı gün" veya "kalite eklenmiş yaşam süresi başına düşen maliyet" olarak ifade edilir.

Hastalık yükü ve DALY kavramı, sağlık planlaması alanında yararlı bir araç olma potansiyeline sahip bir ölçüttür. DALY en çok engellilik oluşturan hastalık gruplarını, en fazla ölümlere yol açan hastalıklarla birlikte yakalayabilecek değerli bir ölçüttür (Akgün, 2012, s.35)

DALY toplum sağlığının ölçüm özetini, örneğin mortalite ve ölümcül olmayan sağlık çıktılarının tek bir sayı ile temsil edilmesi için birleştiren bir ölçüttür. DALY kavramı, çeşitli hastalıkların neden olduğu prematür ölümler ile ölümlerle sonuçlanmayan, ancak uzun dönemli sakatlık ve işlev kaybına neden olan hastalık durumlarının yol açtığı hastalık yükünün, tek bir ölçüt ile değerlendirilebilmesini amaçlamaktadır. Diğer bir deyişle DALY insidans/prevalans perspektifine dayalı kalarak hem çeşitli hastalıkların neden olduğu erken ölümlerden dolayı kaybedilen yaşam yılları, hem de ölümlerle sonuçlanmayan durumlarda hastalık, kaza veya yaralanmaların neden olduğu işlev kaybı ve sakatlıkları bir arada değerlendirmeye yarar (Akgün, s.35).

Tablo 4: Ekonomik Deęerlendirmelerde Maliyet Ve Sonuçların Ölçülmesi

Analiz	Maliyet ölçümü	Sonuçların tanımlanması	Sonuçların ölçülmesi
MDA	Parasal	İlgili tüm konularda aynı	Yok
MEA	Parasal	Seçeneklerin hepsinde tek bir etki veya ortak sonuç, fakat bu sonuca ulařmadaki dereceler farklı	Doğal birimler (örneğin kazanılan yaşam süresi, sakatlıktan korunan gün sayısı, kan basıncında düşme gibi)
MFA	Parasal	Tek veya birden fazla etkinin ortak olması gerekmez. Ortak etkilere, seçenekler aracılığıyla farklı derecelerde ulaşılabilir.	Parasal
MYA	Parasal	Tek veya birden fazla etkinin ortak olması gerekmez. Ortak etkilere, seçenekler aracılığıyla farklı derecelerde ulaşılabilir.	Sağlıklı gün sayısı veya (sıklıkla kullanılan) QALY

Tablo 5: Yurtdışına Giden Ve Yurtdışından Gelen Hastaların Sayısı Ve Harcamaları

Yıllar	Yurtdışı Tedaviye Giden Türkler	Tedaviye Gelen Gurbetçiler	Tedaviye Gelen Yabancılar	Yabancıların Türkiye' deki Sağlık Harcamaları
2003	38.843	36.567	103.40	91 milyon \$
2004	61.841	38.273	133.40	126 milyon \$
2005	47.248	55.741	164.60	163 milyon \$
2006	41.397	39.834	153.90	192 milyon \$
2007	18.505	43.951	154.60	247 milyon \$
2008	20.057	62.171	162.48	282 milyon \$
2009	30.852	68.545	132.68	225 milyon \$

Kaynak: TÜİK ve T.C. Merkez Bankası

Tablo 6: Hekim ve Hemşire Sayısı

Hekim Sayısı.	85.11 7	90.75 7	95.19 0	97.76 3	104.22 6	106.69 8	104.47 5	108.40 2	113.15 1	118.64 1	123.44 7
Hemşire Sayısı	71.60 0	75.87 9	79.05 9	82.24 6	82.616	83.411	82.626	94.661	99.910	105.17 6	114.77 2
Oran	1,30	1,2	1,2	1,19	1,26	1,28	1,26	1,15	1,13	1,13	1,08

Kaynak: TÜİK

Tablo:7 Sağlık Turizmi Kapsamında Tedavi Fiyatlarının Karşılaştırılması

	ABD	TÜRKİYE	İRLANDA	TAYLAND	ALMANYA	TAYVAN	SİNGAPUR
Koroner Arter Bypass Ameliyatı	129.750 \$	11.375- 15.000 \$	26.500- 27.500 \$	11.000 \$	17.335 \$	18.900 \$	30.000- 33.000 \$
Kalp Kapak Değişimi Ameliyatı	58.250 \$	16.950 \$		10.000 \$		27.500 \$	12.500 \$
Kalça Protezi Ameliyatı	45.000 \$	10.750 \$	19.500- 21.000 \$	11.000- 14.000 \$	11.644 \$	7.500 \$	10.725 \$
Diz Kapağı Değişimi Ameliyatı	40.000 \$	11.200 \$	19.500- 21.000 \$	10.500 \$	11.781 \$	8.000 \$	9.350 \$
Omurga Füzyonu	62.000 \$	7.125 \$	24.750- 25.900 \$	7.000 \$	13.500- 15.000 \$	5.900 \$	9.000 \$
Liposakşın	9.000 \$	3.333 \$		1.200 \$	4.376 \$	4.000 \$	3.000 \$
Kemik İliği Nakli	300.000 \$	40.000- 70.000 \$	250.000 \$	50.000- 60.000 \$	250.000 \$	50.000- 60.000 \$	
Gamma Knife	40.000 \$	8.676 \$			16.650- 20.000 \$		
Cyber Knife	12.000 \$			12.500 \$			
Histerektomi Ameliyatı	20.000 \$	7.000 \$	10.000- 11.500 \$	5.200 \$	5.500- 7.000 \$	2.700 \$	9.000- 10.500 \$

Kaynak:<http://www.healthinturkey.org/en-EN/price.aspx>

Tablo: 8 Yıllara Göre Türkiye'deki Hastane Yatak Sayıları

Birimler											
Sağlık Bakanlığı	6,3	00,8	02,7	04,6	11,6	13,8	19,3	20,2	19,3	22,4	19,9
Özel	3,8	5,3	6,3	6,6	8	9	1,2	1	9,9	0,1	5
Üniversite	2,2	1,8	2,4	2,7	2,7	3,9	4,6	5,2	0,9	5,2	8,1

*Yatak Sayısı 1000

Kaynak: TÜİK

7. Sonuç

Türkiye, Coğrafi ve doğal kaynakları dikkate alındığında yatırımlarının yapılmasını gerektirecek sağlık turizmi imkânlarına sahiptir. Coğrafi olarak nüfusu yaşlı ve ekonomik imkanlara sahip Batı Avrupa ülkelerine yakındır. Bununla birlikte bu yaşlı nüfusun sağlık açısından ihtiyaç duyduğu kaplıca kaynakları ve termal tesisleri açısından önemli doğal zenginliğe sahiptir. Sağlık Turizminin elverişli hale getirilmesi için ulaşım imkanlarının geliştirilmesi ve sağlık merkezi ve turistik tesislerin yapımı konusunda sürekli bir ilerleme içerisinde. Ancak Türkiye’de sağlık turizmi açısından görülen gelişmeler Tekirdağ için maalesef söz konusu değildir. Coğrafi konum açısından Tekirdağ, nüfusu yaşlı olan Batı Avrupa ülkeleri ve önemi bir ticaret, kültür merkezi olan İstanbul şehrine yakınlığı sebebiyle sağlık turizmi yatırımlarının yapılması konusunda önemli bir avantaja sahiptir.

Tekirdağ ‘da ki sağlık turizmi yatırımları konusunda değinilmesi gereken önemli eksikliklerin başında bu konuda eğitilmiş personel istihdamının eksikliğidir. Sağlık personelinin yeterli yabancı dil bilmemesi de önemli bir sorundur. Bu sorunların çözümü ile ilgili olarak; bu alanda çalışan personele

sertifikalandırma programları uygulanabilir. Yine mevcut kurumlarda hijyen denetim yetersizlikleri tespit edilerek gerekli kalite ve eğitim çalışmaları yapılmalıdır. Sağlık turizminin gelişmesine paralel olarak doğacak personel eksikliğinin giderilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte yaşlı nüfusun sağlık ihtiyaçlarını karşılayacak özel sağlık merkezi yatırımların hızlı ve planlı bir şekilde hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Tekirdağ şehrinin alt yapı eksiklikleri sağlık turizmini etkileyen önemli faktörler arasındadır. Özellikle kentsel alt yapının geliştirilmesi, şehir içi ulaşımının kolaylaştırılması gerekmektedir. Bununla birlikte Tekirdağ ilinin sahip olduğu özelliklerin tanıtımının etkili bir şekilde yapılması ve marka kent imajının oluşturulması sağlanmalıdır. Tekirdağ'da sanayi gelişiminin neden olacağı çevre kirliliği artışına yönelik önlemlerin alınması ve doğal güzelliklerinin korunması sağlanmalıdır. Tekirdağ'a komşu illerle ulaşım bağlantılarının güçlendirilmesi bunun içinde hızlı tren projesinin uygulamaya konulması, hava ve deniz yolu ulaşımının da gerekli yatırımlarla kolaylaştırılması gerekmektedir. Tekirdağ'daki gerekli sağlık turizmi yatırımların gerçekleştirilmesinin uzun yıllar alacağı ve sağlık turizmi yatırımlarının maliyetinin çok yüksek rakamlara mâl olacağı öngörülmektedir. Alt yapı ve diğer yatırımların yapılmasını kolaylaştırmak için bu alanda hizmet veren işletmecilere kredi desteği verme ve işletme açma kolaylıklarının sağlanması yatırımların tamamlanması sürecini kısaltması ve maliyetin azaltılması açısından önemli kazanımlar sağlayacaktır.

Kaynakça

AKSU, C. AKTUĞ.(2011). Güney Ege Bölgesi Kalkınma Turizm Araştırması, E. Güney Ege Kalkınma Ajansı.

AKTAN, Ç. C. (2006), Sağlık Bakanlığı Organizasyon ve Yönteminde Yaşanan Sorunlar ve Mevcut Durum Analizi, <http://www.canaktan.org/ekonomi/saglik-degisimcaginda/pdf-aktan/durum-analizi.pdf>, (Giriş Tarihi: 15.06.2013).

AKTAN, Ç. C. ve IŞIK, A. K. (2006), Sağlık Hizmetlerinin Finansmanı ve Alternatif Yöntemler <http://www.canaktan.org/ekonomi/saglik-degisim-caginda/pdfaktan/finansman-alternatif.pdf> (Giriş Tarihi: 15.06.2013).

AYDIN, O. **Türkiye’de Alternatif Bir Turizm; Sağlık Turizmi**, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14 (23), 91-96.

Çukurova Kalkınma Ajansı Sağlık Turizmi Kümelenme Çalışması (11.12.2012).

Dünya’da ve Türkiye’de Sağlık Turizmi 2010 Durum Tespit Raporu ve Çözüm.

Ekonomi Bakanlığı 2012/4 Sayılı Döviz Kazandırıcı Hizmetlerin Ticaretinin Desteklenmesi Hakkındaki Tebliğ.

2012/3 Sayılı Teknik Müşavirlik Hizmetlerine Sağlanacak Devlet Yardımları Hakkında Tebliğ 25 Haziran 2013.

İÇÖZ, O. Sağlık Turizmi Kapsamında Medikal (Tıbbi) Turizm ve Türkiye’nin olanakları, *Journal Of Yaşar University*.

KALKAN, O. (2004), Sağlık Ekonomisi Araştırmaları, Halk Sağlık Uzmanı, <http://www.bsm.gov.tr/makale/20014.asp?sayi=20014>, (Giriş Tarihi:15.06.2013).

Joint Commission , <http://tr.jointcommissioninternational.org/entr/JCI>, (Erişim Tarihi:15.06.2013).

KILINÇ, N. TUTAR, F.(2007) Türkiye’nin Sağlık Sektöründeki Ekonomik Gelişmişlik Potansiyeli ve Farklı Ülke Örnekleri İle Mukayesesi, *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi*,11(1).

Medikal Turizm Araştırması. (2011). T.C. Sağlık Bakanlığı Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara

MUTLU, A. IŞIK, A. K.(2006). *Sağlık Ekonomisine Giriş*, Bursa: Ekin Yayınları.

ÖZKURT, H.(2007). Sağlık Turizmi Tahvilleri, *Maliye Dergisi*,152.

Sağlık Bakanlığı Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2011). Türkiye’nin Sağlık Turizmi Potansiyeli, Antalya.

ZENGİNGÖNÜL, O. EMEÇ, H. İYİLİKÇİ, D. E. BİNGÖL, P.(2012). İstanbul’a Yönelik Bir Sağlık Turizmi Değerlendirmesi, İstanbul.